

ARRINDA'RI ERANTZUN ARIÑA

Anes Arrinda'k, Euskerazaintza, Euskeraren Erri Akademiako oitura eta legea beteaz, sarrerako itzaldia deitzen daneko erantzule, edo maxiatzaille edo kritikari aukeratu nindunean, konturatu nitzan zeregin barria eta larria zala niretzat ori.

Arrinda urandiko txirlatan ibiliko zala igarri neban; berez, odolez, jatortasunez dagokiolako ori, eta ni izerdi likiñetan aulduta eta galduta bearko nitzala, tatarrez eta larri ibili be, ezin jarraituta.

Izan be berez datorkio gizonari bere zera, edo bere kera.

Arrinda'k sortzetik daki "Terra marique potens Lekeitio" lako armarri eta esaren barri.

Bere aita Urandietako kapitan izan zan.

Or gauzak.

Ñire aldetik ez dakit zaar, agure edo adiñeko naizen. Ba dirudi batzuk bildurtu egiten dirala ezaupide orretara eldu edo ta autoriza ori egiterakotan.

Gaur errezago edo atsegiñako artu eta iruntsiten da "esperientzidun" gizona deitzea, bizitzan asko ikusi eta ikasia. Onek arrotasun pixka bat norberegatzen dau eta bizibideko zeregin asko leundu. Eta landu.

Ñi gaur emen, Deba'n, etxean lez nago. Zegaitik etxean? "Lastur" ballera Deba ez al da? Garagartza, ez ete zan iñoiz Deba izan? Ñik dakidanez Gargartza 1882 urte arte Deba izan zan eta urte aretan Elgoibar'ekiko konponketa bitarte arekin batu.

Eta?

Ba berreun urte dira nire abizenekoak inguru oneitatik Ondarroara joan zira-la. Menditarrak. Baiña nire errian esaten dan lez, kale -baserritarrak edo antzerako lez joan be. Ango itxas lantegi, astilleruetako egur ezagule edo ortarako gaitu lez. Eta 1839 urteko Andra Mari deituretako jai baten, Andra Mari martjkoz, txalupa baten, kostarrezko arrantzara urten ziran lau lagunak, etxera biurtzean, erriaren aurre-aurrean, benetan ariskutsy zan aitz arteko gure kairako sarreran itto ziran.

Ba dirudi ondarrutar izateko itxasoari bizi eskintza egin bearra egoten zala.

Debarrak lendik itxastar izaten oituak ez ba ziran lez!

Istorian zear ezagutu izan ez ba litzake lez debatar eta lastutarren itxas-egiturarik!

Ñi, Anes'en aita gogoratuaz, sarri pentsatu izan dot, arek, bere urandiko ibilleretan, 50 bidar Terranoba, edo Ternu lurretara joan zan arek, ango makallau errietan iñoiz ikusiko ebala Jouanes Suigarai "txipiaren" il arriango San Joango iltokian 1964'n urtean lur emon eutsen euskal arrantzale aren gorpua-
ren gorde lekua, eta bear ba da, Arrinda Pysbe'ko patroï a irakurle ona zalako, iñoiz irakurriko ebala 1598' inguruan ur areitatik ibili zala Joannes Zurikarai, au itxas maisu ospetsua.

Suigarai deitu, nai Zurikarai, azken baten danak erri batekoak. Danak odol bateko. Danak euskal zar. Danak erri euskeradun.

Arrinda'k, bere itzaldiko tarte baten "Aita gurea" gogoratuaz, euskeraren erabilkera bereizteko aipatu dau euskaldunok "zeruan bezela lurrean ere" esaten dogula eta erdaldunak, ori berori, así en la tierra como en el cielo" errepi-
katu.

Esatea lez gure egitura ala dalako, zerua beti aurretik. Ñik esango neuke itxasoa egitura ala dalako, zerua beti aurretik. Ñik esango neuke itxasoa sartuko ba genduke be, zerua beti aurretik erabiliko gendukela, "zeruan bezela lurrean eta itxasoan ere" esan beariko gendukelako.

"Zelan zeruan ala lurrean" guk txikitán ikasi gendun lez.

Gure izketaren edo izketako lege jatorra. Berezkoa.

batek baiño geiagok esango leukie, batez be euskera Igarleen denboretara daroenak, Urtzi baten gogamena euskeraren legeetan irarria dala.

Gogamen ori erabili ebala dirudi Bizkai'ko Enkarterrietako seme zan Anton Trueba zanak, "Anton el de los Cantares"ek, alako a idatzi ebanean: Otoitz egiten ez dakiana - joan bedi itxasora - eta ikusiko dau zein erraz ikasten dan - iñoik erakutsi baga.

Onetan, bereala, euskal sena datorkit burura. Arrinda'k bere jardunean ain setatsu aitatu, erabili, goratu eta era berean aldeztuten alegindu dan euskal sena.

(tzaz itz, berbak berba, latiñetik artu doguzala?)

Latiñetik etorri arren euskaldunok maite dogu pagoa. Latiñezko faguz. Eta beste asko. Zegaitik ez, batez ere emengo ur, emengo lur, eta emengo zimaur eta emengo giroz ikusten ba dogu? Gauza or dago.

Arrinda'k gain gaiñez, jo ta pasa baten, askoren azterketa-gaitzat itxita, euskeran ainbat berba sortu zituen Ñeolitiko edo Arri-landuaren aroa, Metal aroa, brontze aroa eta abar, bakoitzak ekarri edo sortu arazi dauskuzan itzakin gogoratu dauskuz. Eta gureak dira, ezin ukatu.

Orretan Camille Julian'en esaera gogoragarritzat aipatu dausku: Igarotako aro bakoitzak kendu eziñeko oitura bat itxi dauskula euskaldunoi.

Oitura da deituren jatortasuna ere.

Erromatarren gure arteko egoera nabari, eraginkor eta ezarkor izan zan gu-
retzat. Arrinda'k etenbako jardun baten gogoratu dauskuz Cepulla (kipula), Porrum (porrua); piperra, latiñez piper; bada, piku, gaztaiña, olioia (oleum) eta abar ugari.

Eta sukaldeko itzak.

Eta jantziak: prakak (braca) eta abar.

Pozik aitatuko neukez, baiña ez zaituet nekatu nai.

Eta bizilekuetan: Gaztelu, torre edo dorre, tellatu. Oneik euren, erromatarren egiturak ziran. Gureak txabola, borda ta abar.

Kultura agerpenak, bideak eta abar, gauza barriak artzeko edo ikasteko izan ziran.

Baiña geurera eratu doguz. Arrinda;k diñona: ez gara basatiak izan, aurre-rakoiak baiño. Eta gure jantziz etxerakotu doguz. gaur euskal senak darbilguz.

Latiñaren joera nai ta ezkoa zan guretzat. Baiña Arrinda'k gogoratu dausku: Latiñetik artutako itzen ibartez zintzo eutsi diola euskaldunak orduko mintzairari. Eta latiñetik artutako itzak ain garbi irauten ba dute gaurdaño, euskaldun berba ziranak ere bardin iraungo zuten. Gaurko izkera orduko mintzaira da eta gaurko itzak orduko bertabat, Euskerak eutsi dio bereari eta kanpotik artutakoari. Ikusiko degu gaurko egunez guk beste orrenbeste egiten degun!

Ori da, batez be, gaur dogun zemaia.

Lengo batzuk artu doguzala?

Gaur be ez gara gaurko batzuk artzera ukatzen. Ñai ta ez artu bear doguz. Baiña beti ere euskal kutsurik galdu barik. Euskal legean eta euskal senak sartuta, ez erdal sena eta egitura gureari artu eragiteko asmo edo arriskuz.

Arrinda'k kondaira idazle bi izentatu ditu. Estrabon eta Cesar. Eta areik esaten ebena gogoratu: "Pirinee inguruko erriak mintzaira berezi bat zutela, berbeta berezi bat, euren jatorra, inguruko errien m!ntzairatik aparteko. Eta mintzaira ori, euskera zan. Eta ez erromatarren garaian bakarrik, bai areik alden-duta gero ere".

Mintzairagaz batera, oituren erakutsi eta berberaz. Eta irudiak. Arrinda'k gogoratu dauana: Erromatarren illarriak bi milla urte inguruko euskerazko itzak dituela.

Baiña itz euskaldunak izanarren, langilleak latinaren erara idatzi dituela, ori dala-ta, soiñu aldaketak egiten ditula iziak bere tokitik aldatuz,

Gaurko pekatua edo gaurko arriskua beintzat.

Jainko-txiki eta deabru euskaldunekin gertatzen dan: Euskal gar asko euki bear, euskera dirala igarri eta esateko.

Ara batzuk:

Arixo Deo = Aritxo Jainkoa.

Marti Arixonon = Marti Aritxo onari.

Asto illuna Deo = Asto illuna Jainkoari.

Baikorrixo Deo = Beigorritxo Jainkoari.

Aberi Deo = Abel (gorri) Jainkoari.'

Eta Arrindak gogoratu dauskun zerrenda luzeak, ez al dauskuz gogoratzen gaurko egunetan, latiñaren seme bategaz toki askotan gertatzen diran komediak?

Azken baten ondoren ziur bat: Euskalerriko kondairak millak urte ditula bere aurretik. Baita bere mintzairak ere.

Eta beste au, guretzat mingarri eta argalkeri baten ezaugarri dana: Erderak euskeraren sena galdu zuan, erdera uts biurturik, eta orain euskerari berak erantziko dio erdal kutsua.

Amaitzera nua.

Aurrez, Arrinda'ren esanak sendotzeko, adibide bi:

Gaur, idatzi beste era batera egiten da. Ia idazkera bardiña darabilgu euskera eta gaztelaniaz.

Baiña gaur be, esateko, Luzaide'ko lñauterietan AXETATUPIÑ, idazten dan bezela idatziat... euskal sudur luzea bear da orren euskal esanaia ulertzeko. Eta Axeri ta Tupiña alkartutako berba bat baiño ez da.

Edo ta Galarrosak. Ez al da joale arrotsak?

Eta urrunera joan barik, emendik sei millatara dago Ondarroa. Ango barra-ko muturrean aitz zati bat dago. gure zarrak barrako muturra deitzen ekien. Geroagokoak Puntako Aitza edo Atxa. Ba dakizue zelan agertzen dan oraingo itxas-mapa batzuetan?

Punta de Koatx. Eutsi orreri. Aitz ori billatu ete eban ingiñeruren bat ete da Koatx ori?

Lenengotik esan dot, edo erakusten emon nai izan dot, ni itzaldiaren maiztazaille edo kritikari barik, etxeko lez jardungo nitzala itzaldiaren gogoratzaille edo beste tarte batzuen berresale lez.

Or amaitzen da nire lana.

Txaloak berari, baiña bai eskari bat be danori: Gogoz eta astiro irakurri bere itzaldia. Merezi dau. Eta batez be berak ainbestetan eskatzen dauan ondorena billatu: euskal sena, euskereari bizi eta jator iraun erazteko bearrezkoena.

Euskera jatorra erabilteak, euskerari biziten lagunduko dautso. Euskera erderatuak, erdaldun biurtuko gaitu. Ori da gaurko zemaia.

ZUBIKARAI TAR AUGUSTIÑ

EUSKERA JATOR ETA BIZI -BIZIA?

Behe-etxea = Planta baja

(Bilbao'ko Santa Marina gaixotetxean).

Ño fumar = Ez erretzen

(Bilbao'ko Erakustazokan).

Prensa errubera = Rueda de prensa

(Entzuna).

Gaur amaituko da etapa Urrezko Ama Birjiñan.

(Ez dira konturatu Araba'n ORO tokiaren izena danik).

Exclusibo prezioak.

(EKO saltoki katearen iragarkietan).

II-txartel ugaritan, ildakoaren ogibidea dendaria izan dala adierazteko, erderazko "del comercio" era onetan euskeratzen dakie: dendatik.

(Ñoiz-nai irakurri leikez egunkarietan antzerako urteerak).

Apirillaren 28'an, A.G. jaunaren il-txarteletan:

"El Diario Vasco"n: Egille. (Bizibidez).

"Deia"n: "Konstruktore".

(Gure zarrak ba ekien etxegiña esaten).

"Zure Consum supermerkatuan, interes eta atenzioaren zurrunbiloan sentituko zara..,

(E-Consum iragarkietan).